

Arama Kurtarma Sürecinde Yaşanan Yönetsel Zorluklar ve Liderlik¹

Zühal KILINÇ¹Burak GÜRER²Müberra ÇELEBİ³¹ Batman Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Batman, TÜRKİYE² Gaziantep Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Gaziantep, TÜRKİYE³ Abant İzzet Baysal Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Bolu, TÜRKİYE

Özet

Bu araştırmanın amacı, arama-kurtarma faaliyetlerinde kullanılan yönetsel süreçlerde yaşanan zorlukların ve liderlik becerilerinin incelenmesidir. Araştırmada nitel araştırma deseni olarak “fenomenoloji (olgubilim)” yaklaşımı ve veri toplama yöntemi olarak, “görüşme” yöntemi kullanılmıştır. Örneklem seçiminde “amaçlı örnekleme” yöntemlerinden “ölçüt örnekleme” yöntemi seçilmiştir. Araştırma bulguları, arama kurtarma sürecinde yönetsel boyutlar başlığı altında 5 genel tema olarak toplanmıştır. Bunlar amaç, yapı, süreç, iklim ve liderlik temaları olarak ortaya konmuştur. Araştırma sonucunda yönetsel süreçlerde örgütsel boyutlar bir bütün olarak düşünülmelidir. Ayrıca çalışmanın sonucunda, etkili ve başarılı bir arama-kurtarma yönetiminin ayrılmaz bir boyutu olan “etkili liderlik” için, beceri gelişiminde “problem çözme, iletişim, takım çalışması, risk alma ve güvenilir olmak” gibi boyutların önemine ve bu becerilerin geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bu araştırmada, arama-kurtarma sürecinde yönetici lider olarak görev alan kişilerin, yaşadıkları yönetsel süreçlerdeki zorluklara ve liderlik becerilerine dikkat çekilmiş ve gelecekte, arama-kurtarma süreçlerinde, karşılaşılan yönetsel sorunların çözümünde ve etkili liderlik gelişiminde farklı bir vizyon oluşturacağı düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Arama-Kurtarma, Yönetsel Zorluklar, Liderlik Becerileri

Managerial And Leadership Challenges In The Process Of Search And Rescue

Abstract

The purpose of this research is analysing complexities which has been lived in supervisory process of search and rescue activities and leadership abilities. Phenomenology approach as a figure of qualitative research, and interview approach as a method of collecting data were used in the research. 'Criterion sampling' method which is from 'purposeful sampling' methods was chosen for sampling. Research findings was collected as five general themes under the title of supervisory dimensions in the process of search and rescue. These were revealed as purpose, structure, process, climate and leadership themes. In the result of the research organizational dimensions should be thought as a whole during the supervisory process. Besides, in the result of the study, it was remarked that importance of dimensions like 'solving problem, communication, teamwork, taking a risk and being a courages' in the development of abilities and necessity of development these abilities for 'effective leadership' which is the inseparable dimension of an effective and successful method of search and rescue. In this research, it was also remarked that people who take in charge as a principle leader in the process of search and rescue, and complexities of supervisory process that they lived and their leadership abilities, and also it was thought that solution of supervisory problems that was encountered during the process of search and rescue and would create a different vision through development of effective leadership.

Key Words: Search and Rescue, Supervisory Complexities, Leadership Abilities

¹ Bu araştırmanın bir kısmı 13. Spor Bilimleri Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

Giriş

Dünyada ve ülkemizde yıllardır yaşanan afetler ve kazalar, topluma büyük zararlar vermiştir. Ülkemizde her sene başta deprem olmak üzere toprak kayması, sel ve heyelan gibi birçok afet olmaktadır. 1999 depremlerinde yaklaşık 50 bin insanını felakete kurban veren ülkemiz bu konuda hassas bir noktada bulunmaktadır (Akşit ve ark., 2004). Ayrıca deniz ve karalarda, dağlarda meydana gelen olağanüstü kazalarda, birçok turist ve vatandaşımız hayatını kaybetmektedir. İşte bu gerçeklikle karşı karşıya bulunulduğunda, arama kurtarma etkinliğinin kendisi ortaya çıkmaktadır. Yaşanan bu zorluklar arama kurtarmanın önemini de ortaya koymaktadır. Arama kurtarma, bir kaza ya da afetten ötürü yaralı ya da ölüm tehlikesiyle karşı karşıya olan ve bu durumdan kendi başına kurtulamayan kazazedelerin kurtarılması etkinliğidir (Bilim ve Teknik Dergisi, 09 Aralık 2014 tarihinde erişildi). Doğal afetlerin yanında doğada zaman geçirenlerin de bazı kazalarda, sık sık kurtarıma ihtiyacı duydukları görsel ve yazılı basında yer almaktadır. Bu macera etkinlikleri olası kaza şartlarını oluşturmaktadır. Millington ve ark. (2001) göre, “doğaya çıkan katılımcıların birçoğu yüksek derecede aktif olmaya eğimlidir. Maceracılar deneyimlerinde risk, heyecan ve sakinlik beklerler. Özellikle yeryüzündeki bozulmamış, egzotik bölgeleri keşfetmeyi ve kendilerini zorlamayı istemektedir.” (Akt. Bentley ve ark., 2007). Bu zorlama istediği aynı zamanda da istenmeyen kazalar oluşturmaktadır. Arama-kurtarma çalışmaları afet ve kazalarda uygulanmakta olup, gelişmiş ülkelerin en üst düzeyde, profesyonel bir yönetsel süreçle birlikte yaptıkları başarılı bir süreçtir. Kurtarma sürecinde planlama, koordinasyon, yön bulma, arama, haritalama, yer belirleme, mağdur kişiyi bulma, risk alma, karar verme, problem çözme vb gibi çeşitli yönetsel süreçler ve çeşitli liderlik becerileri gerekmektedir. Araştırmacılar arama kurtarmada liderlik becerilerine etki eden durumları ortaya koymaya çalışmıştır. Bir operasyonda liderliği, günlük çalışma koşulları, eğitim ve tatbikatlar, daha önceki görev deneyimleri, operasyona katılanların kişisel bilgisi ve örgüt iklimi vb gibi durumlar etkilemektedir (Sjoberg ve ark., 2006).

İsveç kurtarma birimi çalışma saatlerinin % 5 inde stresli ve fiili kurtarma operasyonları için harcamaktadır. Bu durum çalışma saatlerinde kurtarma faaliyetleri için harcanan zamanın daha çok küçük ölçekli operasyonlara kayması ile alakalıdır (Martensson, 2005; Sjoberg ve ark. 2006). Bunun dışında macera etkinliklerinde beklenmeyen sonuçlar ve riskleri ile bilinen ve tahmin edilen sonuçlara göre güvenlik

almanın da önemi üzerinde durulmuştur (Fennel, 2008:35). Açıklamalardan anlaşılacağı üzere, afet tarzında büyük ölçekli kurtarmalar ve macera faaliyetlerindeki kazalar sonucunda, fiili kurtarma operasyonları yapılabilmektedir. Böyle bir durumla karşılaşıldığında ise, liderlik hayati kararların verilmesi için çok önemli bir hale gelmektedir.

Jones ve Chairman (2005), arama kurtarmada liderliği “bir kaza ya da yaralanma durumunda, kazazedelere güvenli bir şekilde ulaşmak ve kurtarma işlemi tamamlamak için takım üyelerini etkileme sanat ve zanaatıdır” şeklinde tanımlamıştır. Günümüzde lider ve liderlik çok önemli iki kavram olup, bir zincirin halkaları gibi birbirlerine bağlıdırlar. İki veya daha fazla bireyin bir araya geldiği her yerde daima bir lider ve liderlik bulunmaktadır (Can, 2002:22). Sosyologların çoğuna göre lider, kişisel otoritesini sosyal grupları etkilemek amacıyla kullanan kişi olduğunu ve kişisel otoritesini, başkaları aracılığıyla, çeşitli amaçları gerçekleştirmek için kullandığını; koordinasyon, denetleme, yöneltme, başkalarının güçlerini harekete geçirmek olduğunu belirtmektedirler (Dönmezer, 1974:163).

Kurtarma operasyonlarını “olay komutanı” adı verilen liderler yönetmektedir. Olay komutanı, olay yönetimi için genel sorumluluğa sahiptir. Kendisine verilen görevleri yapan ve olay komutanını rahatlatan, olay komutanı yardımcısı pozisyonuna uygun biçimde eğitilmiş ve yetenekli olmalıdır (FEMA, 2008). Amerika Birleşik Devletleri Federal Acil Durum Birimi (FEMA) özellikle olay komutanının görev ve sorumlulukları üzerine çalışmalar yapmış ve bu konunun önemine yer vermiştir. Bu liderler, stres altında görevlerini tamamlamak için çalışmaktadırlar (Lois, 2003:85). Liderlik becerileri, acil durum yönetimi liderlik modelinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu becerilerin liderin saygı kazanması, takipçilerinin olması ve örnek olması açısından önemlidir (Stephen, 2010:25). Etkili liderlik becerileri, vizyon yaratma, başarılı iletişim, yetki devretme ve kendini anlatma becerileri olarak ele alınmaktadır. Başarılı liderlerin amaçlarına ulaşmada farklı süreçler kullandıklarını, ancak başarılı pek çok liderin ortak birkaç beceriyi bir arada kullandıkları belirtilmektedir (Çelebi, 2002: 22). Bu araştırmada amaç, arama-kurtarma faaliyetlerinde profesyonel olarak görev alan ve başarılı olan yönetici veya ekip lideri olan kişilerin, arama-kurtarma yönetsel süreçlerinde yaşadıkları deneyimlerini ve yaşadıkları zorluklar ile liderlik becerilerinin incelenmesidir. Bu araştırmada, arama-kurtarma sürecinde yönetici lider olarak görev alan kişilerin, yaşadıkları yönetsel süreçlerdeki zorluklara ve liderlik becerilerine

dikkat çekilmiş ve araştırma sonuçlarının gelecekte, arama-kurtarma süreçlerinde, karşılaşılan yönetsel sorunların çözümünde ve etkili liderlik gelişiminde farklı bir vizyon oluşturacağı düşünülmüştür.

Yöntem

Araştırma modeli

Araştırmada nitel araştırma deseni olarak “fenomenoloji (olgubilim)” yaklaşımı ve veri toplama yöntemi olarak, “görüşme” yöntemi kullanılmıştır.

Örneklem seçiminde “amaçlı örnekleme” yöntemlerinden “ölçüt örnekleme” yöntemi seçilmiştir. Katılımcıların, Türkiye’deki arama kurtarma operasyonlarında yönetici olarak en az 10 yıl liderlik deneyimine sahip olması, en az 5 afet süresince görev almış ve deneyim kazanmış, farklı arama kurtarma operasyonlarını yönetecek yetkinliğe ve belgeye sahip olması ölçüt olarak alınmıştır. Araştırmada, belirlenen ölçütte 2 lider ile görüşmeler 2011 ve 2012 yıllarında yüz yüze yapılmış, sonrasında elde edilen veriler, temalara bağlı olarak kodlanmış ve betimlenerek derinlemesine analiz edilmiştir.

Veri Toplama Yöntemi

Çalışmada, veri toplamayla ilgili olarak “yarı yapılandırılmış görüşme” yöntemi seçilerek “görüşme formu tekniği ve sohbet tarzı görüşme” tekniği kullanılmıştır. Görüşme sürecinde nitel araştırmanın yapısı çerçevesinde gönüllülük esas alınmıştır. Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlarda, kısıtlama yapılmamıştır. Araştırma konusuna ilişkin mümkün olduğu kadar ayrıntılı ve derinlemesine veri toplamaya çalışılmıştır.

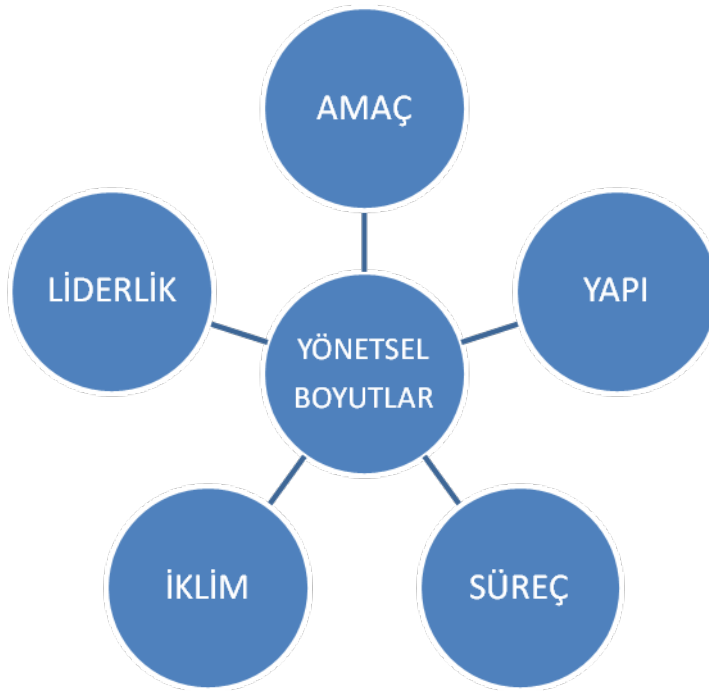
Verilerin Analizi

Araştırmada, verilerin anlaşılır bir biçimde çözümlenmesi ve bulguların yorumlanması için, nitel analiz yöntemlerinden “betimsel analiz” ve “içerik analizi” yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmada görüşme sonucu elde edilen veriler araştırmacı tarafından daha önce belirlenen temalara göre özetlenmiş ve içerik analizinde araştırmacı “genel bir çerçeve içinde kodlama” biçimini kullanırken, verilerin analizinden önce genel bir kavramsal yapı oluşturarak, genel kategoriler ya da temalar önceden belirlenmiş ve bu temalar altında yer alabilecek olan daha

ayrıntılı kodlar listeye dahil edilmiştir. Bulguların kendi içerisinde tutarlı ve anlamlı olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca elde edilen bulguların anlamlı bir bütün olması sağlanmıştır. Verilerin kodlanması, üç kişi tarafından bağımsız olarak kodlanmış ve örtüşen veriler incelenerek düzenlenmiştir.

Bulgular

Arama kurtarma alanındaki liderler ile yapılan görüşmelerde elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda, liderler tarafından dile getirilen yönetsel boyutlar kodlandıktan sonra, belli temalar altında toplanmıştır. Arama kurtarma sürecindeki yönetsel boyutlar, aşağıdaki Şekil 1’de görüldüğü gibi 5 genel tema altında toplanmıştır.

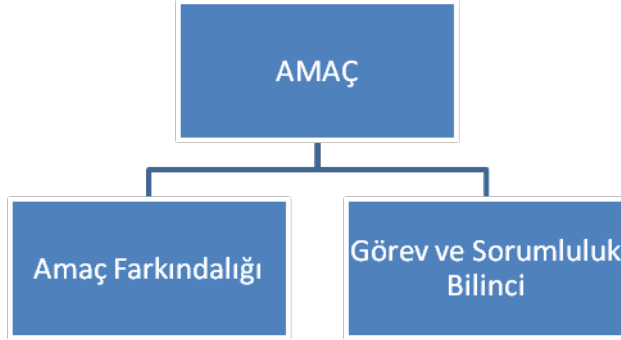

Şekil 1: Arama Kurtarma Sürecindeki Yönetsel Boyutlar

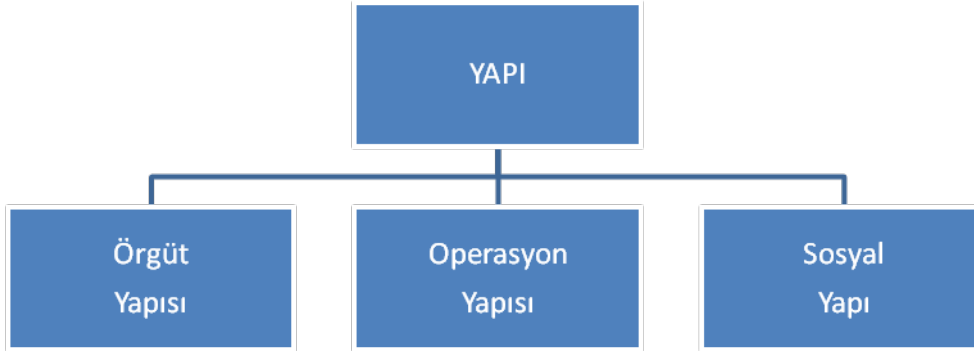
Verilerin sunumunda bu temalar altında diğer zorluklar alt boyutlar halinde verilmiştir.

1. AMAÇ: Arama kurtarmada görev yapan liderler görevlerini yaparken karşılaştıkları zorluklara ilişkin olarak, amaç temasında çeşitli zorluklar dile getirmişlerdir. Bu temaya ilişkin olarak dile getirilen zorluklar aşağıdaki Şekil 2’de verilmiştir.

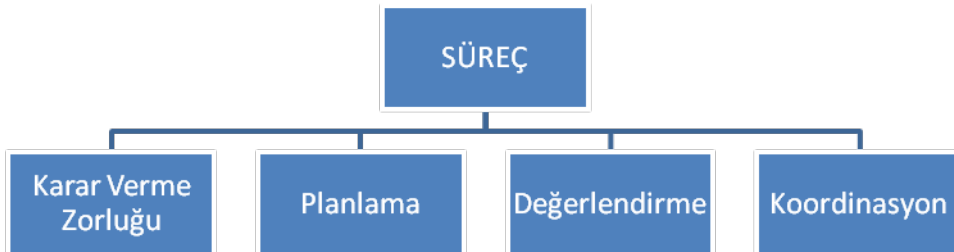
a. “Amaç farkındalığı” (taşınan üniformanın hakkının verilmesi, gönüllülük bilinci, görevin ciddiyeti) b. “Görev ve sorumluluk bilinci” (sorumluluk alma, lojistik, popüler olma isteği) olarak belirtilmiştir.

Şekil 2: Amaç

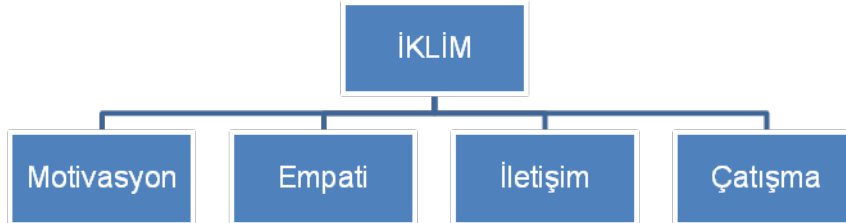
2.YAPI: a. Örgüt yapısı (hiyerarşik sistem, arşivleme, gelişen örgüt) b. Operasyon yapısı (operasyonun şekli –arama ya da kurtarma) c. Sosyal yapı (emir-komuta zinciri, yönetsel hiyerarşik yapı, operasyon dışında birlikte zaman geçirme)

Şekil 3: Yapı

3. SÜREÇ: a. Karar verme zorluğu (risk değerlendirmesi, tecrübe eksikliği, çevresel etkiler) b. Planlama (çevresel etkiler, personel eksikliği, lojistik) c. Değerlendirme (eksiklikleri ortaya konması, personelin ön planı çıkma arzusu) d. Koordinasyon (farklı kuruluşlarla işbirliği, iletişim araçları zorluğu)

Şekil 4: Süreç

4.İKLİM: a. Motivasyon (çevre koşulları, bireysel özellikler, liderin karakteristiği, lidere güvenme) b. Empati (çevresel baskı) c. İletişim (kurtarma ekipleri arasında yaşananlar, farklı ekiplerdeki liderlerin öne çıkma arzusu, medyatik olma düşüncesi) d. Çatışma (birimler arasındaki uyumsuzluk, lidere güvenmeme)

Şekil 5: İklim

5.LİDERLİK: a.Problem çözmek (deneyim eksikliği, riski yorumlama) b.İletişim kurmak (halkı ve medyayı bilgilendirme) c.Takım çalışması (lidere itaatsizlik) d.Risk almak (ekibin kişisel özelliklerini bilememe, çevresel faktörler) e.Güvenilir olma (fikir sormamak, deneyim eksikliği) olarak belirtilmiştir.

Şekil 6: Liderlik

Tartışma ve Sonuç

Araştırmada arama kurtarma yapan kişilerin, arama kurtarma faaliyeti sürecinde yaşadıkları zorlukların ve liderlik becerilerinin, arama kurtarmaya etki eden unsurları ortaya koymak açısından önemli olduğu düşünülmüştür.

Araştırmada arama kurtarma sürecindeki yönetsel boyutlar beş madde olarak ortaya konmuştur (Şekil 1). Arama kurtarma faaliyetlerinde yönetsel olarak bir sistemin olması gerektiği bilinmektedir. Araştırmamızda yaşanan zorluklar açısından yönetsel boyutlar amaç, yapı, süreç, iklim ve liderlik olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum bir sistemin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Arama kurtarmada en etkili sistemlerinden biri de olay komuta sistemidir. Araştırmacılar bu sistemi incelemeye

çalışmışlardır. Komuta, yetki ve sorumluluk çerçevesinde her bir birim için planlama, örgütlenme, yürütme, koordinasyon, kontrol faaliyetleri ve kaynakların bu birimin başarısı için kullanılmasını ifade eder (EMA, 2002). Olay komut sistemleri, 1970'li yılların başında orman yangınlarına hızlı şekilde müdahale etmek için hareket edenleri yönetmek, soruna yeni bir yaklaşım gerekliliği ihtiyacından doğmuştur. O zamanlarda acil durum yöneticileri, bir olay hakkındaki bilgi eksikliği, amirine rapor verme, güvenilir bilgi alma, yetersiz ve uyumsuz iletişim gibi sorunlarla karşılaşmışlardır (Wang, 2006). Bu durum yönetsel olarak zorluklarla karşılaşıldığını olduğunu ortaya koymaktadır. Literatüre bakıldığında arama kurtarma faaliyetlerinde, mutlaka bir sistem olduğu göze çarpmaktadır. FEMA uygun bir organizasyonel yapı olması gerektiğine vurgu yapmıştır (FEMA, 2008). Araştırmamızda yönetsel zorlukların genelde amaç, yapı, süreç, iklim ve liderlik unsurlarının altında olduğu görülmektedir.

Amaç boyutunda iki unsur ön plana çıkmıştır. Bunlar amaç farkındalığı, görev ve sorumluluk bilincidir (Şekil 2). Arama kurtarma kritik bir süreçtir ve son derece riskli zamanlar içermektedir. Bu kritik süreç içinde personelin ne amaçla, bu durumun içinde bulunduğunu ve bu süreç sonunda nasıl sorumluluk ve yükümlülük oluşacağını bilmesi gerekmektedir. Daughenbaugh (2002), arama kurtarmada liderlik fonksiyonunun üç kritik element içerdiğine değinmiş ve bunları yetki, sorumluluk ve mali hükümlülük olarak ele almıştır. Arama kurtarmada özel yetkiyle ilgili bir sorumluluk vardır. Kişi tamamen kişisel bilgi, beceri, deneyim ve muhakemesine güvenerek, bir alan takım lideri olarak sorumluluğu almalı; takımlarını alana sokmak için gerekli olan güveni ve desteği vermelidir. Alandaki bir takım lideri, ayrıca faaliyet alanı içindeki takımında, bu temel sorumluluğunu yerine getirecek ve en çok katkı verecek kişiyi de gerçekçi bir şekilde tanımlamalıdır. Araştırmacılar doğada yaşanan kazaların risklerini araştırmaya çalışmıştır. Bentley ve ark. (2001), kazaların oluşumunda malzeme, müşteri, çevresel koşullar, yönetsel ve organizasyon sorunlarının önemli etkisinin olduğuna değinmiş ve sınıflamalar yapmıştır. Bu tip durumların lider tarafından göz önüne alınması gerekmektedir.

Ortaya çıkan önemli boyutlardan biri de yapı boyutudur (Şekil 3). Örgüt yapısının güçlü ve etkili işleyişi açısından önemli olduğu düşünülmüştür. Yapı boyutunda örgüt, operasyon ve sosyal yapı alt boyutları ön plana çıkmıştır. Uluslararası Havacılık ve Denizcilik Arama ve Kurtarma Birliği, arama kurtarma

aktivitelerinin az olduğu bölgelerde yönetsel görevlerin çok daha önemli olduğuna yer vermiştir. Az sayıda olan arama kurtarma faaliyetlerine katılan personelin, arama kurtarma durumlarına hazır tutmanın en iyi yolunun, iyi bir yönetim olduğunu vurgulamıştır (IAMSAR, 2008:27). Operasyonun büyüklüğü, etkilediği alan ve teknik özellikleri yapı boyutuna büyük etki etmektedir. Görülmektedir ki örgüt yapısı iyi bir sevk ve idare için önemlidir. Araştırmaya katılanlardan elde edilen bilgilerde örgüt yapısının, arama kurtarma faaliyetlerinde yönetsel zorluklar çıkardığı ortaya konmuştur. Arama kurtarma faaliyetlerinin, hayati önem arz eden organizasyonlar olduğu düşünüldüğünde, yapının işlevi artırıcı ve müdahaleyi hızlandırıcı bir etkisinin olması beklenmektedir. Bir çok kurumda olduğu gibi, örgüt yapısının güçlü olması için alanında uzman ve alan hakimiyeti olan kişilerle çalışmanın kurum yapısına ciddi katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Gürer (2012), araştırmasında, arama kurtarma faaliyetlerinde alan hakimiyeti konusuna değinmiştir. Yani uzmanlık alanı arama kurtarmada önemlidir. Buradan nerede neyin yapılacağını bilmek konu yada faaliyet ile ilgili tüm detay ve bilgilere hakim olunduğu anlaşılabilir. Leavitt (1995), uzman personellerde sistemin, daha hiyerarşik bir düzen üzerinden yürümekte olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum sosyal yapının, arama kurtarma faaliyetlerinde önemine dikkat çekmektedir. Tüm bu araştırmalar yapı boyutunun, arama kurtarma faaliyetlerinde önemini ortaya koyan çalışmalardır. Sağlam bir örgüt yapısının olması ve uzman kişilerin çalışması, arama kurtarmada yaşanan zorlukları azaltacağı düşünülmektedir.

Arama kurtarmada yaşanan zorlukları açısından, diğer önemli bir unsurda; süreç boyutudur (Şekil 4). Arama kurtarmanın, acil ve hızlı müdahale gerektiren bir durum olduğu bilinmektedir. Macera turizminde, olayların yaşandıkları yerlere göre kazaların en çok rekreasyon ve spor faaliyetlerinde olduğu araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur (Bentley ve ark., 2001). Bu göstermektedir ki doğa sporları gibi sık yapılan bir etkinlikte, kaza yaşanma riski oldukça fazladır ve kurtarma çalışmaları için iyi bir lidere ihtiyaç duyulmaktadır. Süreç boyutunda araştırma sonuçlarında; karar verme, planlama, değerlendirme ve koordinasyon alt boyutlarının önemli olduğu görülmüştür. Afet yönetiminde birçok unsur gibi, planlama önemli yer tutmaktadır. Araştırmacılar (Kadıoğlu, Özdamar, 2008:253) planlama ve karar vermenin önemine çalışmalarında yer vermiştir. Şahin (2009), iyi bir afet yönetim yapısının en önemli ayağını planlama ve acil yardım planlarının oluşturduğu sonucuna değinmiştir. Birçok

unsur gibi karar verme de, arama kurtarma faaliyetlerinde çok önemli yer tutmaktadır. Templeman (2004), acil durum risk yönetimi sürecinin daha verimli işleyebilmesi için, karar verme süreci oluşturulması gerektiğine değinmiştir. Bunun dışında değerlendirme ve koordinasyon, arama kurtarma sürecinin en önemli çıktılarındandır. Birçok afet ve arama kurtarma faaliyetinde araştırma sonuçlarımızda ortaya koyduğumuz bu unsurların, hayati önem taşıdığı düşünülmektedir. Araştırmacıların bazıları değerlendirme ve karar vermeyi, sosyal yetenekler içinde ele almıştır. Bazı araştırmacılar da kavramsal ya da operasyonel yetenekler yerine meta yetenekler kavramını kullanmaktadır. Meta yetenekler, değerlendirme, karar verme, etkin iletişim, etik v.b. içermektedir (Shooter ve ark., 2009). Araştırma sonuçlarımızda ortaya koyduğumuz boyutların, diğer çalışmalarla örtüşmesi süreç boyutunun önemine vurgu yapmaktadır.

Örgüt iklimi boyutu araştırma sonuçlarımızda ortaya çıkan bir başka önemli unsurdur (Şekil 5). Araştırmamızda 4 madde öne çıkmıştır. Bunlar; a. Motivasyon (çevre koşulları, bireysel özellikler, liderin karakteristiği, lidere güvenme) b. Empati (çevresel baskı) c. İletişim (kurtarma ekipleri arasında yaşananlar, farklı ekiplerdeki liderlerin öne çıkma arzusu, medyatik olma düşüncesi) d. Çatışma'dır (birimler arasındaki uyumsuzluk, lidere güvenmeme). Sjoberg ve ark., (2006) araştırmasında, örgüt ikliminin kurtarma operasyonlarında liderlik için önemli olduğuna değinmiştir. Motivasyonun düşük olması, hata yapma kaynağı olarak düşünülebilir. Aynı şekilde çevre baskısı, kurtarma ekipler arasındaki iletişimsizlik ve gerek üyeler gerekse ekipler arası çatışmalar yaşanması arama kurtarma faaliyetini sekteye uğratabilmektedir. Bazı araştırmacılar, liderlik davranışlarını psikolojik olarak ele almış ve anlayışlı olma davranışları, inisiyatif gösteren, takipçilerini yönlendirebilen, bilgi alışverişi yapan böylece yönetimi araştırmayı, karar vermeyi vurgulamış ve strateji, yapı, sistem v.b gibi alanlara değinmişlerdir (Kaiser, Overfield, 2010). Yapı içinde, örgüt ikliminin başarıya önemli etkisi olduğu düşünülmüştür.

Liderlik, araştırmamızda arama kurtarmada yaşanan yönetsel zorluklar içinde, en önemli yere sahiptir. Çünkü liderin kararları ölüm ve yaşam arasındaki ince çizgiyi ciddi şekilde etkilemektedir. Karmaşık bir kurtarma operasyonu sırasında liderlik söz konusu olduğunda, insan hayatı kurtarmak ve durumun yönetilebilirliği arasındaki dengeleri sağlamakta, lider etki altında kalabilmektedir (Sjoberg ve ark., 2006). Bu durum, kurtarmada liderliğin ne kadar hassas bir konu olduğunu ortaya koymaktadır.

Bentley ve ark. (2000) araştırmasında, macera faaliyetlerinde algılanan risk az olduğunda, gerçek hasarın daha çok olduğu konusuna değinmiştir. Yani macera sporlarında rahat davranmak, tehlikelere yol açmakta ve kurtarma operasyonunu, gerektirecek durumları oluşturabilmektedir. Araştırmamızda risk önemli bir unsurdur. Araştırmamız alt boyutlar içinde problem çözmek (deneyim eksikliği, riski yorumlama), iletişim kurmak (halkı ve medyayı bilgilendirme), takım çalışması (lidere itaatsizlik, uyum sağlamamak), risk almak (ekibin kişisel özelliklerini bilememe, çevresel faktörler), güvenilir olma (fikir sormamak, deneyim eksikliği) olarak belirtilmiştir. Bu maddeler arama kurtarma faaliyetlerinde, liderin önemini ortaya koymaktadır. Birçok araştırmacı liderlerin nasıl davranacağına dair çalışmalar yapmıştır. Shimanski (2008) e göre liderlik, bir kurtarma operasyonu için önemli bir durumdur. Kurtarma yapan birçok dağcı, yönetme yeteneğine sahip olmalıdır. Bu durumda tüm kurtarmacılar, kurtarma sırasında, kendilerini yönetecek bir liderin yeteneğine ihtiyaç duymaktadırlar. Liderliğin zor ve karmaşık bir durum olduğu düşünüldüğünde, gruplar üzerindeki etkisi de ortaya çıkmaktadır. Liderlik becerileri, acil durum yönetimi liderliği ile bütünleşiktir. Bu beceriler liderin saygı kazanmasına ve başkalarının takip etmesi için örnek sağlamasına imkan vermektedir (EMA, 2002). Knapp (1985), uzlaştırıcı bir liderin hem basit hem de zor yeteneklerde yeterli olması gerektiğini belirtmiştir (Akt.: Shooter ve ark., 2009). Bu araştırmalar liderliğin önemini ortaya koymaktadır. Özellikle acil durumlarda ekibi yönlendirecek ve koordinasyon sağlayacak bir lidere ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırmamızın temelinde, bu liderin ve sürecin niteliklerinin ortaya konması da amaçlanmıştır. Bazı araştırmalarda doğa sporları ile uğraşan sporcuların, arama kurtarmada daha verimli olduğuna değinilmiştir. Doğa sporları yapmanın bireylere sağladığı yararlar; grup dinamiklerini öğrenme, liderlik, güven verme, bireysel karar verebilme, risk yönetimi, kendinin ve başkalarının sorumluluğunu üstlenebilme, kişilik ve beden gelişimine olumlu katkı, kendine ve başkalarına olan güveni olumlu etkilemekte, kendini mutlu hissetme, başkaları ile etkileşme ve sosyalleşme olarak sıralanabilir (McKenzie, 2000). Bu durum liderlik gelişimine katkı sağlamaktadır. Farklı bir araştırmada Martha ve Laurendeau (2010), araştırmasında yüksek riskli sporla uğraşanlarda, risk algısının daha gerçekçi olduğu sonucuna değinmiştir. Bu durumda, acil durumlardaki liderlik düşünüldüğünde, riskler daha önemli olmaktadır. Doğa sporları ile uğraşanların, acil durumlarda karşısında gerekli eğitimler verilerek, lider olarak tercih edilmesi arama

kurtarma faaliyetlerine katkı sağlayabilir. Olivier (2006)'a göre, risk almak sporun bağımsız bir değişkeni olabilmektedir. Ekstrem sporların sunduğu ruhsal rahatlamanın olduğu, göz ardı edilmemelidir. Liderlikte karar verme, risk alma gibi konuların önemi araştırmada ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak, araştırmada, arama-kurtarma operasyonunu yöneten katılımcılar, yaşadıkları yönetsel süreçlerde; yaşadıkları zorlukları amaç, yapı, süreç, iklim ve liderlik başlıkları altında belirtmişlerdir. Günümüzde yönetsel süreçlerde, örgütsel boyutlar, bir bütün olarak düşünülmelidir. Ayrıca çalışmanın sonucunda, etkili ve başarılı bir arama-kurtarma yönetiminin ayrılmaz bir boyutu olan “etkili liderlik” için, beceri gelişiminde “problem çözme, iletişim, takım çalışması, risk alma ve güvenilir olmak gibi boyutların önemine ve bu becerilerin geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bu sonuçların arama ve kurtarma ile ilgili örgütlere katkı sağlayacağı ve yeni bir arama-kurtarma sistemi geliştirilmesine yardımcı olacağı düşünülmüştür. Ayrıca doğa sporları ile uğraşanların, arama kurtarma birimlerinde yer almaları önerilerek ilgili kurum ve kuruluşlara destek sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Akşit B., G., Erkut M., Kadioğlu A.N., Karancı S.M., Şener A. Tezer D., Ural A., Ünlü, (2004). Eğitim ve Sosyal Çalışmalar. İstanbul Deprem Master Planı.
- Bentley T.A., Page S.J., Macky K.A. (2007). “Adventure Tourism and Adventure Sports Injury: The New Zealand Experience” Applied Ergonomics (38): 791–796.
- Bentley T. Page S., Laird I. (2001). “Accidents in The New Zeland, Adventure Tourism Industry. Safety Science. (38): 31-48.
- Bentley T., Page S., Laird I. (2000). “Safety in New Zeland Adventure Tourism Industry: The Client Injury Experiences of Adventure Tourism Operators”, Journal of Travel Medicine, (7): 239-246.
- Bilim ve Teknik Dergisi Kurumsal Web Sitesi, Arama kurtarma nedir? www.biltek.tubitak.gov.tr/sandik/aramakurtarma/nedir.htm, 09.12.2014'de erişildi.
- Can S. (2002). Resmi ve Özel Okullardaki Okul Yöneticileri ve Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Liderlik Davranışı Yönünden Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çelebi M. (2002). Doğa etkinliklerinin liderlik becerilerinin ortaya çıkarılmasındaki rolü. Doktora Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dönmezer S. (1994). Toplum bilim (11. baskı), İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Daughenbaugh, L.R. (2002). Field team leadership in search and rescue operations. Mountain Rescue, 2-13.
- Emergency Management Australia (EMA) (2002). Leadership, Australian Emergency Manual Series, Skills for Emergency Services Personel. V. 32, p. 14-25.
- Fennel D. (2008). "Ecotourism. Third Edition" Routledge Taylor&Francis Group, NewYork.
- FEMA (2008). Incident commander system - Leadership and management. Unit 2, p.1-4 (<http://training.fema.gov/emiweb/is/ICS200CR/ICS200Visuals/02ICS200LeaderSept05.pdf>, 16.02.2015'de erişildi).
- Gürer B. (2012). Investigating The Leadership Skills In Outdoor Sports & Search And Rescue, Abant İzzet Baysal University, Unpublished PhD thesis
- IAMSAR (2008). International Aeronautical And Maritime Search and Rescue Manual. Search and Rescue. Organisation and Management. 1. 24-57.
- Jones A.S.G., Chairman V. (2005). Leadership in Land Search and Rescue (First Edition). ERI International Inc.
- Kadioğlu M., Özdamar E. (2008). Sel, heyelan ve çığ için risk yönetimi, JICA Türkiye Ofisi Yayınları. 2, 251-276.
- Kaiser R.B., Overfield D.V. (2010). The leadership value chain. The Psychologist-Manager Journal, Vol:13 p.164–183.
- Leavitt H. J. (1995). Suppose We Took Groups Seriously in B. M. Staw (ed.), Psychological Dimensions of Organizational Behavior. 2nd Edition, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.
- Lois J. (2003). Heroic Efforts: The Emotional Culture of Search and Rescue Volunteers, New York: University Press.
- Martensson O. (2005). Raddningsstyrkans inre liv: En studie av raddningskarens företagskultur (The Inner Life of the Rescue Force: A Study of the Rescue Service's Organisational Culture, in Swedish), Räddningsverket, Karlstad, P21-413/02.

- Martha C., Laurendeau J. (2010). Are perceived comparative risks realistic among high-risk sports participants? *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, Vol: 8:2, pp. 129-146.
- McKenzie M.D., (2000). How are adventure education program outcomes achieved: A review of the literature. *Australian Journal of Outdoor Education*, Vol.(5)1. pp. 19-28.
- Şahin N. (2009). Afet yönetimi ve acil yardım planları. TMMOB İzmir Kent Sempozyumunda sunulan bildiri (8-10 Ocak, İzmir, ss. 137), İzmir.
- Shimanski C. (2008). Search and rescue for outdoor leaders. *Mountain Rescue Association*, p. 18
- Shooter W., Sibthorp J., Paisley K. (2009). Outdoor leadership skills: A program perspective. *Journal of Experiential Education*, V: 32(1), 1–13.
- Sjoberg M., Wallenius C., Larsson G. (2006). Leadership in complex, stressful rescue operations: A qualitative Study. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, Vol. 15 Iss 4 pp. 576 -584
- Stephen W. (2010). Developing transformational leadership through outdoor and experiential learning. *Horizons*, 51, 24-25.
- Templeman D. (2004). Emergency risk management applications guide. Australia: Australian Emergency Manuals Series, Manual: 5.
- Olivier S., (2006). Moral Dilemmas of Participation in Dangerous Leisure Activities, *Leisure Studies*, Vol: 25:1, 95-109.
- Wang J., Rosca D., Tepfenhart W., Milewski A. (2006). Incident command system workflow modeling and analysis: A case study. B. V. Walle and M. Turoff, eds.), *Proceedings of the 3. International ISCRAM Conference (Newark, USA, ss.127-131)*.